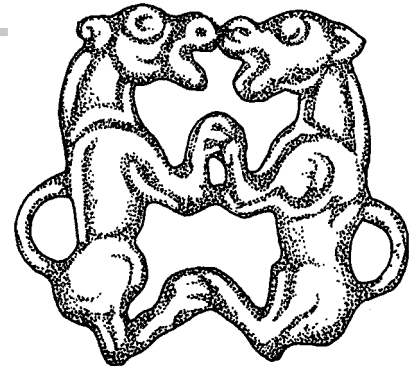

Н.О. Гаврилюк

ПРО ЗАМУЛЕНЕ «РУСЛО ЛІСОСТЕПОВОЇ ТЕМАТИКИ» (до дискусійної відповіді С.А. Скорого «Стадо скіфів-кочовиків» у напрямку «УкрЛісостепу» (з приводу рецензії Н.О. Гаврилюк)»

(Археологія, 2006, № 1. — С. 85—88.)

Автор монографії «Скифы в Днепровской Правобережной Лесостепи (проблема выделения иранского этнокультурного элемента)». К. — 2003. — 162 с. — 34 илл. С.А. Скорий дуже образився на мою рецензію (Гаврилюк, 2005). Він не шкодує зусиль (Скорий 2006), майже не добирає слів, щоб висловити своє обурення тим, що я звернулася до «сфери його багаторічних досліджень», а саме «історії населення Східноєвропейського Лісостепу передскіфської та скіфської доби». За уявленнями С.А. Скорого, ця «сфера» є закритою, забороненою для сторонніх. Проте з такого розподілу сфер витікає, що він сам не має права розмірковувати про інші «сфери» археології та історії раннього залізного віку, зокрема і багатостраждальні стада скіфів-кочовиків. І оскільки я, за визначенням С.А. Скорого, «цікавилась скіфською та пізньоскіфською проблематикою, а також протягом тривалого часу — питанням палеоекономіки Степової Скіфії», та все, що він написав про мене, за його ж словами є продуктом «дилетанта»¹.

Безумовно, така концепція С.А. Скорого — помилкова і навіть шкідлива. Сенсом специфічної діяльності, якою за штатним розписом займається наш опонент, є отримання нових знань. У науці, за визначенням, майже не існує заборонених для дослідження галузей знань (мовою С.А. Скорого — «сфер»). І не повинно бути недоторканих дослідників. А інструментом наукового пошуку, з'ясування істини може бути дискусія. Плідна дискусія. Без образ і спроби скандалом замулити чисте «русло лісостепової тематики», щоб уникнути аналізу не радісних для С.А. Скорого результатів досліджень, викладених у вищезгаданій монографії.

Скандальність відповіді С.А. Скорого полягає у тому, що він замість того, щоб зреагувати на досить конкретні зауваження, які містяться у

моїй рецензії, головні свої зусилля спрямував на ревізію моїх наукових праць, що вийшли друком у 1987, 1995 і 1999 р. Ці праці жодним чином не стосуються монографії С.А. Скорого. Вважаю, що їх обговорення є елементом технології (а саме, відвернути увагу від предмету дискусії), яку С.А. Скорий використав, щоб вийти з неприємної ситуації, у якій він опинився, видавши практично сиру книгу. Він займається самовихваланням, чіпляється до окремих моїх слів, здійснює майже філологічний аналіз своїх дов-

¹ А може, воно так і є? Підсумок першої дискусії було підведено у вступі до монографії «Історія економіки ...», коли я подякувала С.А. Скорому за виправлені у моїй дисертації граматичні помилки, літературу. Більше нічого суттєвого—ані позитивного, ані негативного—прискіпливий опонент у циклі моїх публікацій 1990-х — початку XXI ст. не знайшов. Другою була дискусія з приводу можливості існування кочового господарсько-культурного типу в умовах лісостепу. На хвилі привабливості палеоекологічного методу, вперше у скіфології розробленого і використаного мною, «школа» С.А. Скорого спробувала механічно перенести методи і результати мого вивчення палеоекологічної ситуації у скіфському степу та її впливу на історію населення зони лісостепу. Дискусія завершилась моєю статтею, у якій все було розкладено «по полицям». Я вважаю, що неможливість цього явища, нарешті, стала зрозумілою навіть С.А. Скорому. В останній дискусії рівень С.А. Скорого вищий — він знаходить у моїх працях помилки стилістичного характеру, але — не беззаперечним. До речі, стада скіфів, в решті-решт, доходять до глибин масової свідомості скіфського відділу. В праці на шану Т. Сулімірського Ю.В. Болтрик (Болтрик 2004, с. 90) підсумовує свій нарис про царів скіфів та «єдину державу Атея» пасажером про те, що основою зміни економічного становища у Скіфії у другій половині IV ст. до н. е. стала «трансформація кочового господарства у напівкочове чи у напівосілий спосіб господарювання». Як притаманно цьому досліднику, при цьому він забув послатися на мене. А між іншим, це основний результат систематичного вивчення мною «стад скіфів-кочовиків» (наприклад, Гаврилюк 1999, с. 129—155).

гих пишних речень. До речі, недоліком книги, що рецензувалася, є і те, що вона написана мовою, яка припускає неоднозначні тлумачення викладених тверджень або уявлень.

А все ж таки, моя «безпрецедентна за обсягом рецензія» може справедлива? Хоча б частково? Її істина лежить десь посередині? Запевняю, єдиною причиною, що змусила мене написати рецензію, була надкритична кількість помилок у маленькій (на 90 сторінок основного тексту 12 кеглем) книзі С.А. Скорого (Скорий 2003). Одержана «відповідь» підтвердила, що мої зауваження — доречні. Підставою для такого твердження є те, що більшість зауважень залишилися без відповіді, а основна частина тексту відповіді С.А. Скорого насичена емоціями майже на межі пристойності. Автор зав'яз у дрібницях та дріб'язкових образах (визначенню фахівець – не фахівець). До речі, монографія вийшла накладом як мінімум 300 примірників — невже в усьому світі знайдеться 300 «укрлісо-степовиків»? А хіба не є святим обов'язком будь-якого автора відповідати за свою книгу — на будь-які питання, навіть дурні? Ми ж і на дурні книги пишемо рецензії!

С.А. Скорий перебуває у звичному для себе режимі відсутності поваги до інших думок і невміння прислухатися до порад колег, про що він і повідомляє у своїй відповіді (с. 87). Про цього автора судитимуть не лише як про науковця з дуже обмеженою спеціалізацією, як він сам себе кваліфікував на ст. 85 відповіді, але й як про невиховану людину. Завершуючи претензії «етико-морального характеру» зазначаю, що жодну з пишномовних меморіальних статей С.А. Скорого про О.І. Тереножкіна не можна порівняти з його фразою «О.І. Тереножкін декларував...» Мабуть, за життя Учителя С.А. Скорий такого б собі не дозволив.

Якщо не звертати уваги на емоційність виразів і звернутися до суті «відповіді» С.А. Скорого, то можна констатувати, що основна маса зауважень і питань, порушених у рецензії, залишилися без відповіді. Оскільки мої зауваження стосуються методики археологічного та історичного досліджень і мають значення для інших учених, передусім молодих, незалежно від їхньої спеціалізації, я змушена їх повторити. Питання, які могли б стати предметом дискусії, що містилися у рецензії, я повторювати не буду — автор монографії не здатний на спокійний науковий діалог. Витрачати на нього час немає сенсу. Нейтральний читач звернеться до моєї рецензії і складе свою власну думку щодо спірних моментів. Тому нижче про те, про що мовчати не можна.

1. У відповіді С.А. Скорий намагається виправдати досить плутаний текст, присвячений палеоекологічній характеристиці регіону, невдале

використання ним даних антропології, лінгвістики, інші «не фахові» дані зазначених наук посиленнями на те, що у працях Українсько-Польської експедиції (с. 87) — усе гаразд. Утім предметом рецензії є конкретна монографія, а не колективні праці С.А. Скорого. До речі, численні проби на С¹⁴ з інтервалом довіри ± 50 років навряд чи запевнять наукову громадськість у тому датуванні Рижанівського кургану, на якому наполягає С.А. Скорий. Проте це питання за межами монографії, що розглядалася.

2. Про виділення С.А. Скорим власне скіфських ознак поховального обряду лісостепового населення раннього залізного віку я писала: «з 11 ознак поховального обряду, виділених автором як критерії скіфської етнічної приналежності, скіфськими залишається п'ять (3, 4, 7, 8, 11). При описі цих ознак автор не завжди зазначає дату їх появи у степових скіфських пам'ятках. Це зрозуміло у випадку, коли С.А. Скорий говорить правду, але не всю: всі 11 (без винятку) скіфських ознак виділені за степовим скіфським похованням, які датуються часом, не раніше V ст. до н. е.». Повторюю, з методичного погляду і з погляду здорового глузду — ознаки, що з'являються пізніше, не можуть характеризувати етнос у більш ранніх пам'ятках на іншій території. Якщо автор виділив їх за даними з інших територій, то їх потрібно навести.

3. Щодо хронології С.А. Скорий не дискутує не лише зі мною, але й з іншими дослідниками цієї проблеми, наприклад, С.В. Поліним, А.І. Іванчиком. Причину такої зневаги до думки колег, я неодноразово визначала.

4. С.А. Скорий жодним словом не пояснив свої доволі приблизні уявлення про кількісні характеристики археологічного матеріалу, які він гордо називає «статистикою». Повторюю, «таблиці», які містяться у монографії, і здалися його науковому редакторові статистичними, такими не є.

5. Нагадаю також, що історичні висновки лише тоді стають ґрунтовними, коли базуються на якісно опрацьованому і представленому археологічному матеріалі. Якщо цього не відбувається, то «етнос» чи «археологічна культура» визначаються так, як це зробив С.А. Скорий, — за єдиною **етнодиференційною** ознакою.

6. Наполягаючи на тому, що «основним джерелом монографії стали поховальні пам'ятки» (с. 86), С.А. Скорий знову говорить не всю правду. В монографії є розділ «**2.5 Скифская культура и поселенческая структура**», де С.А. Скорий досить своєрідно розглядає питання про круглі землянки, степову ліплену кераміку та інші проблеми, пов'язані з «поселенськими структурами». Замість того, щоб відповісти на зазначені помилки та віддати належне дослідни-

кам старшого покоління, автор вдається до досить плутаних міркувань щодо співвідношення понять «етносу» та «культури» (мабуть С.А. Скорий чув про дискусії з цього приводу, що точились у 1970-ті рр.); «фізичного проникнення етносу» (с. 7) (тільки дилетантам цікаво, як етнос може проникати «не фізично» — не етнос, а фантом); «досить масштабних культурних впливів». Отже, конкретні зауваження до монографії С.А. Скорого залишаються без відповіді.

7. Жоден із остаточних висновків С.А. Скорого про існування трьох хвиль просування кочовиків у Правобережній Лісостеп у ранньому залізному віці не підтверджується ані археологічними даними, ані статистичними, ані даними інших наук, механізмом застосування яких ав-

тор не володіє. Як, наприклад, можуть свідчити про «хвилю» 10 чи 27 поховань, виявлених на площі у сотні тисяч квадратних кілометрів? Це не висновки, а декларації.

У своїй відповіді автор демонструє дуже дивну логіку, наводячи позитивні відгуки 1990-х рр. низки провідних учених щодо своїх праць того часу (с. 85). Отже, за С.А. Скорим, позитивні рецензії на попередні праці гарантують вдалі публікації і в майбутньому.

Таким чином, надавши позитивні рецензії на монографію С.А. Скорого, шановні О.П. Медведєв та В.І. Гуляєв видали йому індульгенцію і взяли на себе відповідальність за якість усіх його майбутніх праць. На мій погляд, вони вчинили дуже необачно.

Болтрик Ю.В. Социальная структура Скифии IV в. до Р. Х., отраженная в погребальных памятниках// *Kimmerjwie. Scytowie, Sarmaci.* — Krakow, 2004. — С. 85 — 91.

Гаврилюк Н.А. История экономики Степной Скифии VI-III вв. до н. э. — К. — 1999. — 426 с.

Гаврилюк Н.О. Рец. на кн.: Скорый С.А. Скифы в Днепроvской Правобережной Лесостепи (проблема выделения иранского этнокультурного элемента). — К., 2003 // *Археология.* — 2005. — № 3.

Скорый С.А. «Стадо скіфів-кочовиків» у напрямку «УкрЛісостепу» (з приводу рецензії Н.О. Гаврилюк). — *Археология.* — 2006. — № 1. — С. 85-88.

Скорый С.А. Скифы в Днепроvской Правобережной Лесостепи (проблема выделения иранского этнокультурного элемента). — К., 2003. — 162 с, 34 илл.

Одержано 02.04.2006